

Dominiiklaste Ordu peakapiitlil peetud ettekanne
(Providence, Rhode Island, juuli 2001)

Jutlustajate Ordusse vastuvõtmisel küsiti meist igahelt: „Mida sa palud?“ Ja meie vastasime: „Jumala halastust ja teie oma.“ Täna hommikul ordu peakapiitlil teile kontemplatsioonist rääkides tean ma nagu võib-olla mitte kunagi varem oma piiratust ja suurt vajadust oma vendade leebuse ja kaastunde järele. Jumal teab, et olen ikka veel palveelus ja kontemplatsioonis kõigest noviits ning mul pole kahtlust, et see ettekanne on raskeim, mida mul elus on teha palutud. Nii palun ma teilt kohe, mu vennad, halastada minu ja selle peale, mida ma rääkima hakkan.

Paljusid meie tuntuimaid dominikaani jutlustajaid ja pühakuid võib ära tunda ustava palveelu ja kontemplatsiooni järgi. Kuid vähemalt veel hiljuti seostati Kirikus ordu pigem tema intellektuaalse tugevuse kui kontemplatiivse innukusega. Praegu hakkab see muutuma. Üha kättesaadavamad on tõlked Johannes Tauleri, Siena Katariina, Henry Suso ja Meister Eckharti töödest. Ja Aquino püha Thomast, keda on alati austatud kui Kiriku dogmaatilist teoloogi, peavad nüüd paljud ka vaimseks õpetajaks.

Näib, et äkki on meil tekkinud võimalus lasta traditsiooni kontemplatiivsel mõõtmel rääkida uuele põlvkonnale sügava ja mõjuva autoriteediga. Kuid meie endi otsene kohus, mis on kahtlemata ka tänase ettekande põhjus, on lasta sel traditsioonil rääkida eelkõige iseendile, siin ja praegu, ning lubada sel puudutada mitte ainult meie südant ja mõistust, vaid ka viisi, kuidas me elame oma jutlustajaelu.

Muidugi oleme siin kõik tänuvõlglast kontemplatiivsete dominikaani õdede ees nende tunnistuse pärast. Tean, et olen isiklikult väljendamatult palju tänu võlgu Siena kloostri õdedele Iirimaal Drohedas. Ja kui mitte kõik, siis mõned teie seast teavad, et vend Timothy on oma viimases kirjas ordule õdede kontemplatiivset tunnistust ja toetust täielikult tunnustanud.

Olgu öeldud, et meie dominikaanidest eelkäijad ei ole heaks kiitnud sugugi mitte kõiki kontemplatsioonivorme. *Vitae Fratrum*’ist leiab ilmeka loo ühest õnnetust vennast, kes liialdatud „kontemplatsiooni“ tõttu peaaegu usu kaotas! Sarnaselt kurdab Humbertus de Romanus oma pikas traktaadis jutlustamisest avalikult nende üle, kelle „ainuke kirk on kontemplerimine“. Ta ütleb, et need inimesed otsivad „vaikusesse peidetud elu“ või „üksildast

kontempleerimispaika“ ning seejärel keelduvad „vastamast kutsele jutlustamise läbi teistele kasulik olla“.

Möödamannes peab märkima, et varajastes dominikaani tekstides ei ole sõnal „kontemplatsioon“ seda esoteerilist ja kõrgmüstilist tähendust, mille see omandab kuueteistkümnendal sajandil. On tõsi, et seda sõna võib mõnikord seostada rekollektsiooni ja ritriidi mõistetega, kuid rohkem kaldub see palju maisema tähenduse poole. Tihti ei tähenda see tõepoolest midagi enam kui pelka tähelepanuakti või palveharjutust. (Mis veelgi enam segadust tekitab, on see, et tänapäeval on kalduvus kasutada sõna „kontemplatsioon“ kui palve enda sünonüümi.)

Seega on selge, et Humbertus de Romanus ei kavatsen mingilgi viisil palve- ja jutlustamiselu vastandada. „Kuna inimlik pingutus ei suuda midagi saavutada ilma Jumala abita,“ kirjutab ta, „on jutlustajale kõige tähtsam see, et ta palvest abi otsiks.“ Kuid palveelu ja kontemplatsioon, mida soovivad Humbertus de Romanus ja esimesed dominikaanid – kontemplatsioon, mis on ka käesoleva kirjatöö keskmes –, on see, mis sunnib meid Humbertuse sõnutsi „maailma minema“, see tähendab, sunnib meid tegema jutlustamistööd.

Alustamiseks mõtisklustega, panen ette, et esiteks ei uuri me teksti, mis kuulub meie traditsiooni kuulsaimate hulka, vaid kolmeteistkümnenda sajandi anonüümse prantsuse dominikaani kirjutist. Käesoleva lõigu leidsin ma peidetuna suurde Ilmutusraamatu kommentaari, mida sajandeid oli Aquino pühale Thomasele omistatud. Kuid nüüd arvatakse, et töö on teinud dominikaanid, kes töötasid Pariisi St Jacques'i kloostris dominikaan Hugues de Saint Cheri juhtimisel 1240-1244 aasta vahel. Kuigi suurem osa kommentaarist on küllaltki igav lugemisvara, on töö teatud lõigud koostatud selguse ja jõulisusega, mis meenutavad kaasaegse Prantsuse kontemplatiivi Simone Weili töid. Ühes sellises lõigus märgib meie dominikaanist kirjanik, et asjade hulgas, mida „inimene peaks kontemplatsioonis nägema“ ja mis peaksid olema „kirjutatud tema südameraamatusse“, on „ligimete vajadused“:

„Ta peaks kontemplatsioonis nägema, mida ta sooviks, et tehtaks talle, kui ta ise seda vajaks, ja kui suur on iga inimese nõrkus... Selle kaudu, mida sa tead iseendast, mõistad sa ka oma ligimese olukorda. (*Intellige ex te ipso quae sunt proximi tui.*) Ja see, mida sa näed Kristuses ja maailmas ja oma ligimeses, kirjuta oma südamesse.“

Need read on meeldejäädavad kaastundliku tähelepanu tõttu, mida nad kontemplatsiooni kontekstis ligimesele osutavad. Kuid ma tahaksin ka esile tõsta, et need rõhutavad tõelist enesetundmist ning nende lihtne avatus Kristusele, ligimesele ja maailmale omavad erilist dominikaani tooni. Lõik lõpeb lihtsa, kuid muljetavaldava viitega jutlustamistöole. Autor manitseb meid eelkõige tundma iseennast ja olema tähelepanelik kõige vastu, mida me näeme enda ümber olevas maailmas ja meie ligimeses ning mõtiskleda sügavalt oma südames asjade üle, mida me oleme näinud. Kuid siis kästakse meil minna välja ja jutlustada: „Esiteks näe, siis kirjuta, siis saada... Esiteks õppimine, siis mõtisklemine selle üle oma südames ja seejärel jutlustamine.“

Ülejäänud osa minu ettekandest on jagatud kolme ossa:

1. Kontemplatsioon: Kristuse visioon.
2. Kontemplatsioon: maailma visioon.
3. Kontemplatsioon: ligimese visioon.

Kontemplatsioon: Kristuse visioon

Kui puudutada kontemplatsiooni teemat, tuleb paljudel inimestel esimesena meelde Hispaania karmeliit ja müstik püha Juan de la Cruz. Kuid ma ei taha siinkohal rääkida karmeliit Juanist, vaid tahaksin hetkeks peatuda palju vähem tuntud vaimulikul kirjanikul, mehel, kelle nimi oli samuti Juan de la Cruz. Kuid see Juan, vähemtuntud Juan de la Cruz, samuti kuueteistkümnenda sajandi kirjanik, oli dominiiklane.

Sellal kui dominiiklasest Juan de la Cruz avaldas kuueteistkümnenda sajandi keskel oma peatöö „Dialogi“, suhtuti paljudes Euroopa maades palve- ja kontemplatsiooniellu kui heidutavasse ja väga erilisse tegevusse. Seepärast oli suur risk, et terve põlvkond kaotab sideme Evangeeliumi jõulise lihtsusega ja ei leia julgustust isegi Kristuse enda palveõpetusest. See, mis mulle dominiiklasest Juan de la Cruze juures muljet avaldab, on viis, kuidas ta näitab, kuivõrd liialdatud oli sel ajal erilise sisekogemuse vajaduse rõhutamine ning kuidas ta kaitseb lihtsat suulist palvet, toonitades kristlase tavalise igapäevase võitluse tähtsust vaimses muutumises, et elada vooruslikku elu.

„Dialogis“ tahtis Juan de la Cruz esitada selge väljakutse nendele kaasaegsetele, kes oma kirjatöodes kaldusid tõstma palvet peaaegu inimvõimetele kättesaamatutele kõrgustele ja rääkisid kontemplatsioonist kahtlemata elitaarses ja eksklusiivses vaimus. Vürtsitades oma sõnu

evangeeliumisoolaga – ja terava huumoriga –, kinnitas dominiiklane: „Kui ainult kontemplatiivid võivad sõna otseses mõttes Taevasse saada, siis ütlen mina sedasama, mida keiser Constantinus vastas piiskop Acesiusele, kes oli Nikaia Kirikukogul äärmiselt jäik olnud: „Võta redel ja roni Taevasse omaenda jõul, kui suudad“, sest kõik me ülejäänud pole muud kui patused!“

See terav ja värvikas vastus meenutab mulle mitte vähem värvikat ja sama lõbusat märkust, mille tegi üks Püha Joosepi provintsi vanem dominiiklane. Teda kutsuti sõbralikult isa Buzziks ja ta oli pärit Memphisest Tennesseeest. Ükskord, kui ta end hästi ei tundnud, läks ta arsti juurde, kes talle lausus: „Ma kardan, isa, et parim, mida te teha saate, on alkoholist täiesti loobuda.“ Dominiiklane vastas: „Doktor, ma ei ole parimat väärt. Milline on järgmine valik?“

Dominiiklasest Juan de la Cruze terava huumori taga peitub tähtis seisukoht: palve või kontemplatsioon ei ole midagi, mida võiks saavutada ainult inimlike pingutustega, kuitahes heade kavatsustega tehtud või tarmukad need ka poleks. Palve on arm. See on and, mis tõstab meid kõrgustesse, mida me üksi askeesi praktika või meditatsioonitehnikaga iial saavutada ei suudaks.

Järelikult on ühendus Jumalaga, tegelik sõprus Jumalaga palves – ehkki võimatu isegi tugevaimatele – midagi sellist, mida Jumal ise võib meile anda sekundiga, kui Ta soovib. „Mõnikord,“ rõhutab kolmeteistkümnenda sajandi dominikaani jutlus, „on inimene neetu seisundis, enne kui ta palvetama hakkab, ja enne kui ta lõpetab, on ta armuseisundis!“

Vastates küsimusele, miks kõik peaksid olema rõõmsad teada saades, kuidas palvetada, vastab jutlustaja William Peraldus midagi sellist, mida me kolm sajandit hiljem peaaegu enam ei kuule. Selleks ajaks, nagu ma juba märkisin, peeti palvet tema kõige ehedamas vormis üldiselt millekski väga raskesti saavutatavaks. Kuid dominiiklane Peraldus tõdeb vähimagi kõhkluse või kartuseta: „Palvetamine on nii kerge!“

See seisukoht võib ehk kõlada naiivselt. Kuid ma arvan, et oma võimu ammutab ta Evangeeliumist endast. Kas mitte Evangeeliumis ei julgustanud Kristus meid palvetama suure südamelihtsuse ja otsekoheusega? Kui aastate pärast leidsid dominiiklased end vastakuti üksikasjalike meditatsioonimeetodite ja –tehnikate ning pikkade juhenditega, mida meditatsioonil teha ja mida mitte, oli nende reaktsioon peaaegu alati sama: vaistlik tunnetus, et midagi on viltu läinud.

Tüüpiliseks näiteks on Bede Jarreti reaktsioon. Ta märgib tõelise kahetsusega, kuidas mõnikord võib palve saada „karmidele ja kindlatele reeglitele alluvaks“ ning sel viisil muutuda „kavandatuks ja korraldatuks“, mis „ei sarnane sugugi südamekeelele“. Kui see juhtub, siis Jarretti mälestusväärsete sõnade järgi „on kadunud kogu seiklus, kõik isiklik ja terve kontemplatsioon“. Me oleme liiga mures ja vaevatud, et Jumalale mõelda. Juhised on nii üksikasjalikud ja pealetükkivad, et me unustame, milleni me püüame jõuda. Selle tulemusena me tüdineme ja kahtlemata teeb seda ka Jumal.“

Palvest kirjutades teeb Ávila püha Teresa üsna tähelepanuväärse pihtimuse. Ta ütleb, et „mõned raamatud palve kohta“, mida ta luges, julgustasid teda kõrvale jätma „mõtet Kristuse inimlikkusest“ kui tõelist takistust. Teresa püüdis seda teed mõnda aega käia, kuid varsti adus ta, et palveelu ilma Kristuseta on vähemalt samavõrra ekslik kui müstiline! Ma esitan neid seiku, kuna on õpetlik tähele panna teise kuueteistkümnenda sajandi dominiiklase, kahe jalaga maa peal seisva tomisti Francisco de Vitoria reaktsiooni sedalaadi abstraktsele müstitsismile. Vitoria kirjutab:

„On uutmoodi kontemplatsioon, mida kasutavad tänapäeva mungad ja mis seisneb Jumala ja inglite üle mõtisklemises. Nad on pikka aega ülendusseisundis, mõeldes mittemillelegi. Kahtlemata on see väga hea, kuid Pühakirjast ei leia ma selle kohta eriti midagi ja ausalt öeldes ei soovita seda ka pühakud. Ehtne kontemplatsioon on Piibli lugemine ja tõelise tarkuse õppimine.“

Kui ma ei eksi, näitab Vitoria viimane väide püha Dominicuse otsest mõju. Nagu te hästi teate, ei koostanud Dominicus kunagi oma vendadele mingit vaga või vaimset teksti ega testamenti. Ta oli läbinisti jutlustaja, mitte kirjanik. Ja siiski, vaatamata pikale ajavahemikule, on traditsiooni rüpes alles jäänud üllatavalt palju üksikasju, mis puudutavad tema palvetamis- ja kontemplerimisviisi. Üks selle põhjuseid on Dominicuse erakordne iseloom. Talle oli looduse poolt antud ülevoolavust, mida ei palve ega kontemplatsioon maha ei surunud, vaid mis näis olevat imeliselt ärkvel ja vabanenud. Nagu on märkinud kardinal Villot, oli Dominicus inimene, kes oli „ehmatavalt vaba“. Tundub, et eriti palves suutis ta end vaevu vaos hoida. Tihti karjus ta kõigest jõust Jumala poole, mistõttu isegi ta isiklikud palved olid vendade jaoks nagu avatud raamat. Õhtuti, kui Dominicus oli kirikus üks, võis sageli kuulda, kuidas ta hääli üle terve kloostri kajab.

Nii palvetab Dominicus kõigega, mis tal on – keha ja hingega. Üksi olles palvetas ta tugeva ja alandliku hardusega ning sama sügava usu ja tundelisusega palvetas ta avalikke Missa-palveid. Kuigi Dominicuse usu ja tunnete jõulisus võis olla ebatavaline nagu ta õhtupalvuste erakordne pikkuski, siis ülejäänus ei eristunud ta palve iga vaga kristlase omast. Kunagi pole ta palve mingilgi viisil salapärane. Alati on see lihtne, alati kiriklik.

Minu meelest on dominiiklaste kontemplatiivse traditsiooni suuri teeneid visa vastupanek salapärasuse aurale või vaimsele lummusele, mis kipuvad kontemplatsiooni sihti ümbritsema. Näiteks hästituntud jutlustajale Inglismaa provintsist, põhjaiirlasele Vincent McNabbile meeldis talle iseloomuliku hea huumoriga ikka ja jälle tuua kontemplatsiooniobjekt müstika kõrgetest pilvedest alla evangeeliumitõe maisele pinnale. Puudutades palveküsimust nagu see on esitatud variseri ja tõlneri tähendamissõnas, kirjutab Mc Nabb:

„Tõlner ei teadnud, et ta on õigeks mõistetud. Kui te oleksite temalt küsinud, kas ta oskab palvetada, oleks ta öelnud: „Ei ma ei oska palvetada. Ma mõtlesin, et peaksin variserilt küsima. Näib, et ta teab sellest kõik. Mina võiksin ainult vastata, et olen patune. Minu minevik on nii kohutav. Ma ei suuda kujutleda ennast palvetamas. Ma olen osavam varguses.“

„Üheksas palveviisis“ antakse meile pilt pühast Dominicusest endast, kes kordab tõlneri palvet Jumala ees põrmu langedes. „Tema südant,“ räägitakse meile, „torkisid süümepiinad ning iseennast häbenedes kordas ta, mõnikord piisavalt valjult, et teda kuuldaks, evangeeliumisõnu: „Jumal, ole mulle, patusele, armuline!““

Dominikaani jutlustajate palveelus imetlen ma igal juhul kõige enam seda, et seal on alati meie ühiseid vajadusi ja evangeelne lihtsus. Palves ei karda need jutlustajad rääkida Jumalaga otsekoheselt nagu sõbraga. Kuid alati tulevad nad vaistlikult tagasi Evangeeliumi palumispalve otsekohesuse juurde. Näiteks Aquino püha Thomas:

„Ma tulen Sinu ette, oo Jumal, kõige halastuse allikas. Ma olen ebapuhas, ma anun Sind, et Sa mind puhtaks peseksid. Oo Õigluse Päike, heida pilk pimedale mehele... Oo Kuningate Kuningas, riieta see, kes on vaene.

...

Kõigeväeline igavene Jumal, Sa näed, et ma tulen Sinu ainsa Poja, meie Issanda Jeesuse Kristuse sakramendi ette. Ma tulen selle ette kui haige eluandva tervendaja ette, kui ebapuhast halastuse allika ette... kui vilets ja vaene Taeva ja maa Issanda ette.“

Selle palve sõnad on lausunud sügavas vaimuvaesuses. Kuid ometi on see palve ka äärmiselt usaldav. Miks? Kuna selle palve sõnad on evangeeliumisõnad, ja kuna Kristus, eluandev tervendaja ja halastuse allikas, on selle kese.

Kontemplatsioon: maailma visioon

Mõnedes religioossetes traditsioonides on kontemplatiivne elu tähendanud peaaegu täielikku maailmast ärapöördumist ja mõnede askeetide puhul loobumist mitte ainult perekonnast ja sõpradest, vaid inimestest üldse või vähemalt neist, kelle üle valitseb nõrkus või ilmalik kirg. Kuid õnneks pole meie tuntuimate dominiiklastest jutlustajate ja pühakute kontemplatsiooniiha iseloomustanud kunagi sedalaadi karm ja kohut mõistev suhtumine.

Hea näide dominikaani lähenemisest on minu arvates ülalmainitud lühike avaldis anonüümselt dominiiklasest mungalt Pariisis Saint Jacques'i kloostris kolmeteistkümnendal sajandil. „Asjade hulgas, mida inimene peaks kontemplatsioonis nägema,“ kirjutab ta, „on tema ligimeste vajadused“ ja ka „kui suur on iga inimese nõrkus.“ Nii ei kutsu meie traditsiooni ehtne kontemplatiiv, ehtne apostel needusi patuse maailma peale. Kuid teadlikuna omaenda nõrkusest ja end alandlikult maailma vajadusega samastades, palub dominiiklane Jumalalt õnnistust.

Erakordselt ilmekas koht Siena püha Katariina „Dialogis“ on see, kus Jumal Isa palub pühakul silmad enda poole tõsta, et Ta saaks mingil viisil näidata oma kirglikku hoolitsust kogu maailma eest. „Vaata mu kätt,“ ütleb talle Isa. Kui Katariina seda teeb, näeb ta kohe – ja see visioon pidi teda hämmastama – , et kogu maailm on Isa peopesas. Siis ütleb talle Isa: „Mu tütar, vaata nüüd ja mõista, et kedagi ei saa minult ära võtta...Nad on minu omad. Mina olen nad loonud ja ma armastan neid mõõtmatus. Ja nii, vaatamata nende kurjusele, halastan ma nende peale... ja ma annan neile, mida sa minult sellise armastuse ja kurbusega oled küsinud.“

Sellest kirjeldusest hakkab kohe silma, et Katariina kirglik pühendumus maailmale ei lähtu pelgalt suure südame sunnist. Ei – see on midagi, mis põhineb ka sügaval teoloogilisel visioonil ja mõistmisel. Ja see seik kehtib ka teiste dominiiklaste puhul. Näiteks Aquino Thomase visiooni iseloomustab saksa tomist Josef Pieper lihtsalt nagu teoloogiale rajatud „ilmalikkust“! See seisukoht võib meid esiteks üllatada. Kuid õigesti mõistetuna võib sedasama kinnitada mitte ainult Katariina visiooni, vaid ka Dominicuse enda visiooni kohta.

Minu lemmikujutis pühast Dominicusest on puidule maalitud pilt, mida võib näha Bolognas. See kujutab „leibade imet“, mis traditsiooni kohaselt toimus Santa Maria alla Maserella kloostri. Sellel keskaegsel tööil näitab Dominicuse kontemplatiivset identiteeti pähe tõmmatud must kapuuts. Kuid inimene, keda me enda ees näeme, on eelkõige *vir evangelicus*, inimene *in persona Christi*, vendadest ümbritsetuna laua taha istunud, söömaajal, mis meenutab samal ajal „leiva imet“ ning tuletab kohe meelde kogukondlikku ja liturgilist elu, tõelist euharistilist ühendust. Tema pilk on täis erakordset siirust ja tema füüsiline kohalolek jätab mulje jõulisest lihtsast mehest, mehest, kes tunneb end oma nahas ja ümbritsevas maailmas hästi. Mulle tundub, et mitte ühelgi teisel religioosel maalil või freskol, mis kujutab pühakut, ei vaata see maailma niisuguse rahuliku usalduse ja vaimukergusega.

Väike märkimisväärne detail on viis, kuidas Dominicuse parem käsi nii otsusekindlalt leiba võtab, sellal kui vasak käsi, mis pole mitte vähem kindel ja tugev, lauast kinni hoiab. Maali-Dominicus nagu ajalooline Dominicuski hoiab ilmselgelt ümbritsevat maailma oma elujõulises ja kindlas haardes.

Maailmale avatus on paljude suurte dominikaani jutlustajate iseloomulik joon. „Kui minust sai kristlane,“ tähendas Lacordaire, „ei kaotanud ma maailma silmist.“ Ja sarnaselt meelestatult ütles äsja möödunud sajandil Vincent McNabb kord oma vendadele: „Maailm ootab neid, kes teda armastavad... Kui te inimesi ei armasta, ärge neile jutlustage – jutlustage iseendale!“

Ühel päeval, otsustavalt läbi nahutades kontemplatiive, nende seas mõningaid munkasid ja preestreid, kelle iha Absoluudi järele hakkas neid ükskõikseks muutma maailma ja „asjade õige vaimsuse“ suhtes, tõsiasja suhtes, et „asjad on olemas iseeneses koos omaenda loomuse ja vajadustega“, püüdis Yves Congar esile tõsta seda, mida ta pidas Aquino Thomase visioonis tähtsaks,

kuigi ootamatuks ilmikute omaduseks. Congari arvates on inimene, kes on „ehtne ilmik“ nagu Aquino Thomas, „inimene, kelle jaoks on töö läbi, mille Jumal talle on usaldanud, asjade iseeneses olemus tõeline ja huvitav.“ Congar meenutas sarnast teemat ühele dominiiklasest vennale 1959. aastal kirjutatud kirjas. Väljendades teatud huvipuudust selle vastu, mida ta nimetas „kontemplatiivse ja aktiivse elu erinevuseks“, kirjutas Congar:

„Kui minu Jumal on Piibli Jumal, elav Jumal, „Ma olen, Ma olin, Ma tulen“, siis on Jumal lahutamatu maailmast ja inimestest ning need saavad õigeks ja päästetud ainult siis, kui nad astuvad Temaga ühendusse. Minu tegevus seisneb siis enese andmises Jumalale, kes laseb mul olla lüli oma jumalikus tegevuses, mis puudutab maailma ja teisi inimesi. Minu side Jumalaga ei ole kultuslik akt, mis mind Temani tõstab, vaid pigem usk, millega ma ennast elava Jumala kätte annan, ühendades end Tema plaani järgi maailma ja inimestega. Mina saan ainult end ustavalt Jumala ette asetada ja pakkuda oma olemise täiust ja oma tegutsemisvahendeid nii, et ma saan olla seal, kus Jumal mind ootab, ühenduslüli Jumala tegevuse ja maailma vahel.“

Congari kirjast seda lõiku lugedes meenub mulle kohe üks Siena püha Katariina kõige tähelepanuväärsemaid visioone. Selles ilmub püha Dominicus otsekui „ühendus“ Jumala tegutsemise ja maailma vahel. Katariina rääkis oma dominiiklasest sõbrale, isa Bartholomeole, et esiteks nägi ta Jumala Poega väljumas Igavese Isa suust. Ja siis nägi ta oma imestuseks Isa rinnust väljuvat „pühimat isa Dominicust“. „Katariina kahtluste hajutamiseks“ ütles Isa talle: „Just nagu minu Poeg, kes on seda loomu poolest... rääkis maailmale... nii teeb ka Dominicus, kes on minu poeg lapsendamise kaudu.“ Ühendus Dominicuse ja Isa vahel selles visioonis võib vaevalt lähedasem olla. Kuid jutlustajat ei nähta siin tavalisel kontemplatiivsel viisil, mis on maailmast ära Jumala poole pöördunud. Pigem nähakse Dominicust koos Jumala Pojaga väljuvat Sellest, kes algusest peale „nõnda armastas maailma“.

Congari sõnutsi oli Dominicuse ainus tegu anda end usu ja lootusega Jumala suure päästva algatuse kätte. „Ainult üks asi on tõeline,“ kirjutab Congar „üks asi, mis on õige: anda end Jumalale!“ Kuid Congar teab ka väga hästi, et Dominicuse ja esimeste vendade elus ei olnud eneseandmine kunagi lihtsalt isikliku tahte akt. Alati oli see andmine, mis nõudis vendadelt igapäevast tahet „käia Päästja jälgedes“ täieliku ja vaba nõusolekuga, see tähendab, elada evangeelset elu.

Siin leiame end mõnede kõige silmnähtavamate ja konkreetsemate igapäevaelu kontemplatiivse mõõtm vormide eest: näiteks ühispalvus, õpingud, ordureeglikohane eluviis, Püha Augustinuse Reegli järgimine ja vaikuse hoidmine. Need täpsed religioossed harjutused ja praktikad olid püha Dominicuse jaoks evangeelse eluviisi elutähtis osa. Kuid jutlustamine jäi alati tähtsaimaks. Arvan, et võime olla tänulikud, et viimastel aastakümnetel on jutlustamist puudutavat sõnumit ordus väga selgelt tajutud.

Kuid mida öelda regulaarse ja kontemplatiivse elu vormide kohta, mis ideaalis peaksid jutlustamist toetama? Kas meie traditsiooni seda külge pole tänapäeval vaja mitte taasavastada? Kindlasti pole me mungad, kuid samuti pole me ilmalik asutus. Jutlustamine on iseeneses mõistagi vaimne tegevus, isegi kontemplatiivne. Kuid püha Dominicuse ja esimeste vendade jaoks eeldas Jumalast rääkimine (*de Deo*) – jutlustamisarm – esiteks Jumalaga rääkimist (*cum Deo*) – tegeliku palve või kontemplatsiooniar. Apostellikud elus, mille vennad omaks võtsid, on teenimise ekstaas ja tähelepanu ligimese vastu mõeldamatu ilma palveekstaasita või tähelepanuta Jumala vastu ning *vice versa*.

On ilmselge, et jutlustajaks saamiseks ei pea olema kõrbeerak või meistermüstik või isegi pühak. Kuid nagu ütles Humbertus Romanus, „esiteks peab saama palvetajaks“. Kuidagi peab ennast Jumalale andma, palves, vähemalt alandlikus lootusekstaasis. „Sest ei saa jagada seda,“ meenutab Siena püha Katariina „Dialoogis“, „mida endal ei ole.“

See, mis lõpuks mõistagi loeb, on jutlustamine. Kristus ei öelnud meile: „Olge vait ja kontempleerige.“ Ta käskis meil „minna maailma ja kuulutada“. Ometi on meeldejätmist väärt, et esimestel vendadel oli jutlustamisarm, allumine Jumala elavale Sõnale alati tihedalt seotud ühise palve ja adoratsiooniga ja sellega, mida Iordanus de Saxonia ilusasti „apostelliku ühiselureegli järgimiseks“ nimetab.

Dominiiklaste ühiselu ja ühispalve ei olnud Iordanuse meelet mitte mingi väline või meelevaldne kord. Ta nägi seda pigem vaimustusega kui võimalust meie hulgas usus kohata, siin ja praegu, ülestõusnud Kristust. Kirjas, mille ta Pariisi-vendadele kirjutas, räägib Jourdain igäühe vajadusest hoida kõvasti kinni armastussidemest ja jääda ustavaks vendadele. Jourdain ütleb, et kui me seda ei tee, võime kaotada võimaluse tõepoolest ülestõusnud Kristust kohata. Sest „inimene“, kes end vennaskonna ühtsusest eemaldab, „võib aeg-ajalt väga

kerget ja ajutist vaimulohutust leida“, kuid Jourdaini arvates „ei saa ta kunagi täielikult Issandat näha, kui ta ei jää majja kogunenud jüngrite juurde“.

Nii ühises kui ka isiklikus palveelus ning jutlustamistöös avastame me *in medio ecclesiae*, et Kristus elab nüüd siin meie hulgas. Ta on meie ülestõusnud vend, kelle poole me saame pöörduda ja rääkida Temaga kui sõbraga. „Vaadake,“ kirjutab püha Thomas Chrysostomosele viidates, „milline suur rõõm on teile kingitud, milline au on antud rääkida Jumalaga palvetes, vestelda Kristusega, paluda mida tahes, mida iganes te soovite.“

Kontemplatsioonis pöörame me kogu tähelepanu Jumalale. Kuid seal on ka midagi muud. Jumala Sõna, kuigi algupäralt täiesti transtsendentne, on tulnud maailma ning lihaks saanud. „Jumal peab,“ nagu kunagi märkis Simone Weil, „olema subjekti poolel.“ Algatajaks on alati Tema. Järelikult nii töös kui ka palves avastame Sõna jutlustajatena ja Sõna kontemplerijatena, et Kristus elab täna meis. Ta on meis elav Sõna, sõber, „kelles me elame, liigume ja olemas oleme“. Ja nõnda võime julgelt öelda, korrates kajana püha Johannese 1. kirja: „See on kontemplatsioon – see on kontemplatiivne armastus –, et me ei kontempleri mitte niivõrd Jumalat, vaid Jumal on esiteks kontemplerinud meid, ja et nüüd teatud viisil meis olles, ja isegi meie läbi, kes me osaleme Tema ülestõusnud elu müsteeriumis Kirikus, kontemplerib Ta maailma.“

Rohkem kui viiskümmend aastat tagasi kustuti Prantsuse eksistentsialistlikku filosoofi Albert Camus'd Latour-Mauborgi dominiiklaste kogukonnale kõnet pidama. Oma sõnavõttus julgustas Camus vendi dominikaani ja kristlikust identiteedist tugevalt kinni hoidma. „Dialog on võimalik,“ märkis ta, „ainult inimeste vahel, kes jäävad selleks, kes nad on ja kes räägivad tõtt.“ Jääge selleks, kes te olete. See kõlab päris otsekoheselt. Kuid nagu me hästi teame, on meie dominikaani identiteet – oma fundamentaalses evangeelses lihtsuses ühelt poolt ning oma suures rikkuses ja selle osade mitmekesisuses teisalt – midagi, mida ei saa kunagi enesestmõistetavaks pidada. Igal ajastul on alati võimalus, et meie identiteedi mõni külg on unustatud või hooletusse jäetud. Ja selle tagajärjel kannatab jutlustamistöö – ordu peamine ülesanne.

Kui rääkida meie dominikaani-elu küljest või mõõtmest, mis praegusel ajal on hooletusse jäetud, siis on selleks kahtlemata kontemplatiivne mõõde. Oma ettekande alguses meenutasin ma lugu algusaegade dominiiklasest, kes liigse kontemplatsiooni tõttu peaaegu usu kaotas. Ma kahtlen väga, kas praegu võiks ordu sel juhutada. Praegu, sel ülikiirel kõrgtehnoloogilisel ajastul võime me pigem liigse tegutsemise tõttu usu kaotada!

Siinkohal leian ma julgustust ja väljakutset Marie-Dominique Chenu hiljutisest intervjuust. Elades Pariisi Saint Jacques'is, samas kloostri kui anonüümne vend kolmeteistkümnendal sajandil, kellest ma eespool rääkisin, avastas Chenu, et see, mida ta maailmas nägi, õhutas teda kontemplatsioonile. Ta rõhutas, et maailm ja Jumala Sõna ei tohiks olla lahutatud. „Meie esimene ülesanne on minna maailma. Maailm on koht, kus Jumala Sõna saab oma tähenduse.“ Arvan, et täna saame me nendest seisukohtadest aru. Need on osa meie kahekümnenda ja isegi kolmeteistkümnenda sajandi pärandusest. Kuid mida ma Chenu jutus kõige huvitavaks pean, on see, mida ta räägib omaenda algusaegade kogemusest ordus ja sinna astumise põhjustest. „Ma ei kavatsenud ordusse astuda,“ jutustab ta, „kuid mind mõjutas selle paiga õhkkond.“ Ta meenutab, et see ei olnud sõna otseses mõttes kloostri õhkkond, kuid ometi kontemplatiivne õhkkond. Ja just see kontemplatiivne õhkkond tõmbaski teda. Mitte ainult vendade õpihimu ning pingsa ja askeetliku vagaduse üldine õhustik ei jäänud Chenuga aastateks. „Kogu oma elu,“ ütleb ta, „olen ma lõiganud selle kontemplatiivsuse vilju.“

Kontemplatiivne elu iseeneses pälvib muidugi Aquino Thomase tähelepanu „Summa theologiae's“. Mäletate, et ma selles ettekandes juba rääkisin püha Thomase „ilmalikust vaimust“ – kuidas ta vaatas selle maailma asjadele aupaklikult. Kuid „Summa's“ kontemplatiivse elu üle arutledes rõhutab Aquinas ka selle tähtsust, et tuleb osutada tähelepanu „igavestele asjadele“. Ta kirjutab: „Kontemplatiivne elu seisneb teatud vaimuvabaduses. Gregorius ütles, et kontemplatiivne elu annab teatud vaimuvabaduse, sest see vaatleb igavesi asju.“

See vaimuvabadus, mis tuleb kontemplatsioonist, ei ole ainult klausuuri-kontemplatiivide tarvis. Jutlustajatena vajame me tegelikult vabadust rohkem kui keegi teine. Ilma selleta võivad meist saada ajastu vaimu vangid. Ja see, mida me lõpuks jutlustame, ei ole Jumala Sõna, vaid mõni meie enda või mõne ideoloogia sõna. Ja sellest sõnast, sellest sõnumist on maailmale vähe kasu, isegi siis, kui me viime selle inimeste vajaduste kaugeimate piirideni. Selleks et tõeliselt „maailma minna“, peame kõigepealt, nagu Evangeelium ja meie traditsioon meenutavad, tegema reisi oma siseilma. „Jumal on sees,“ ütleb Eckhart, „meie oleme väljas. Jumal on kodus, meie oleme võõrsil. Prohvet ütleb, et Jumal juhib õiglaseid kitsaid teeradu mööda laiale teele, et nad saaksid maailma minna.“

Kontemplatsioon: ligimese visioon

Traditsioonilises vaimulikus kirjanduses on kontemplatsiooniga sageli seotud sõna „ekstaas“. Kuid tänapäeva maailmas tähendab see sõna ühte ja ainult ühte asja: väga tugevat ja ohtlikku narkootikumi! Läbi sajandite ei ole dominiiklased häbenenud seda sõna kasutamast, rääkides palvest ja kontemplatsioonist. Kuid järgnev terav ja väljakutsuv Eckharti märkus selle kohta on tüüpiline: „Kui inimene oli ekstaasis, nagu seda oli püha Paulus, ja teadis, et mõni haige vajab teda, et ta temale suppi annaks, siis pean ma seda kaugelt paremaks, kui sa armastuse pärast ekstaasist väljud ja näitad üles suuremat armastust, hoolitsedes teise vajaduste eest.“ „Armastus“ – see ongi see, väike evangeeliumisõna, see tähelepanuarmu kuulutaja, see meile kõigile meenutaja, mida kontemplatsioon – kristlik kontemplatsioon – tegelikult tähendab!

Üks väidetest, mida püha Dominicuse kohta kõige sagedamini kasutatakse, on see, et „ta andis päeva ligimestele ja öö Jumalale“. See on paljuütlev väide, kuid ometi mitte päris õige. Sest isegi siis, kui päev oli möödas, ei unustanud Dominicus oma pikkade valveööde suures vaikuses ja üksinduses ligimest. Ühe pühaku kaasaegse venna, Bologna Giovanni järgi tõusis Dominicus pärast pikki, näoli kiriku põrandal lamades loetud palveid üles ja tegi kaks lihtsat austusakti. Esiteks kirikus, kus „ta peatus kordamööda iga altari ees... kuni keskööni“. Kuid siis „läks ta väga vaikselt iga magavat venda külastama ning kui vaja, kattis nad tekiga“.

Viis, kuidas lugu kirja pandud oli, näitab, et Dominicuse austusavaldus kiriku altaritele on kuidagi tihedalt seotud austusavaldusega magavatele vendadele ja hoolitsusega nende eest. See on peaaegu nii, nagu Dominicus oleks esiteks tunnistanud pühaduse kohalolekut altarites ja siis – mitte väiksema austusega – tunnistanud sedasama pühadust omaenda vendades. Mind on alati rabanud lause, mida Yves Congar aastaid tagasi kasutas Nicolas Cabasilase kohta. See kõlab nii: „Kõigi loodud olendite seas saab inimloomus üksi tõeliselt altar olla.“ Congar ise sõandab oma raamatus „Templi müsteerium“ öelda: „Igal kristlasel on õigus olla „pühakuks“ ja „templiks“ nimetatud.“ Ja kajastades veelkord sedasama püha Pauluse visiooni, hüüdis Iordanus de Saxonia, esimene Meister pärast Dominicust, dominikaani nunnade kogukonnast kirjutades: „Jumala tempel on püha, ja teie olete see tempel. Ei ole mingit kahtlust, et Issand on oma pühas templis, kui ta elab teie sees.“

Dominikaani traditsioonis kõigi nende hulgas, kes on rääkinud ja kirjutanud ligimesest kontemplatsioonist, on minu meelest kõige silmapaistvam Siena püha Katariina. Juba „Dialogi“ esimesel leheküljel räägitakse meile, et „kui ta

palvetas, tõusis ta vaim kõrgele“, Jumal ilmutas talle midagi müstilist ja väärikat iga inimese kohta. „Ava oma vaimusilmad,“ ütles Jumal talle, „ja sa näed minu mõistusliku loodu väärikust ja ilu.“ Katariina kuuletub kohe. Kuid kui ta oma vaimusilmad palves avab, ei avasta ta mitte ainult Jumala visiooni ja iseenda visiooni Jumalas kui Tema kujutist, vaid avastab ka uue ja kaasatundva visiooni ligimesest ja tema mõistmise. „Otsekohe tunneb ta sundust,“ kirjutab Katariina, „armastada oma ligimest nagu iseennast, sest leides end jumaliku olemuse mere allikast, näeb ta, kui ääretult Jumal teda ennast armastab.“

Ma usun, et nendes vähestes Katariina sõnades peitub sügav, kuid ometi lihtne tõde: tema ligimese visiooni allikas ja tema sügava üksikisiku austuse põhjus on tema kontemplatiivne kogemus. See, mida Katariina võtab vastu palves ja kontemplatsioonis, on seesama, mida Dominicus oli vastu võtnud enne teda – mitte lihtsalt Jumala käsk armastada ligimest nagu teda ennast on armastatud, vaid unustamatu pilguheit inimese ahastuse ilmingutele või nende alla, iga inimese varjatud ilu ja väärikuse märkamine. Katariina oli ligimese visioonist nii sügavalt mõjutatud, et ta kord Raimondo di Capuale mainis, et kui too saaks ainult näha inimese ilu – sisemist, varjatud ilu –, nagu tema ise seda nägi, siis tahaks ta selle eest kannatada ja surra. „Oh isa... kui te näeksite inimhinge ilu, siis oleksin ma veendunud, et te sureksite meeleldi sada korda, kui see võimalik oleks, et ainsatki hinge päästa. Mitte midagi selles meelelises maailmas meie ümber ei saa võrrelda inimhinge kaunidusega.“

Tahe ligimese eest sada korda surra kõlab äärmuslikult. Kuid see on Katariinale tüüpiline. Teisal kirjutab Katariina: „Siin ma olen, vaene armetu, elan oma kehas, kuid soovis olla pidevalt oma kehast väljaspool! Oh, hea Jeesus! Ma suren ja ei saa surra.“ Seda viimast lauset „Ma suren ja ei saa surra“ kasutab Katariina oma kirjades korduvalt. Kaks sajandit hiljem kasutab karmeliidi müstik Ávila püha Teresa sama väljendit, kuid teeb seda Katariinast väga erineval moel. Ustavana oma karmeliidi-kutsumusele on kogu Teresa tähelepanu sügava igatsusega koondunud oma peigmehele Kristusele. Ilma Temata huvitab maailm teda vähe või üldse mitte. Ja nii räägib Teresa ühes oma poemis, et ta „sureb“ suurde vaimuvalusse – sest ta ei saa veel „surra“ füüsiliselt ja olla üks Kristusega Taevas:

„Pelk lahkumislootus teeb mulle nii julma valu, et suren, sest ma ei sure.“

Kui Katariina kasutab seda lauset „Ma suren ja ei saa surra“, ei kasuta ta seda väljendamaks soovi olla sellest maailmast väljaspool. Muidugi igatseb Katariina nagu Teresagi olla koos Kristusega. Kuid tema kirk Kristuse vastu sunnib teda kui dominiiklast teenima Kristuse Ihu, Kirikut, siin ja praegu, selles maailmas, ja igal viisil, mis ta saab. Tema igatsusäng tuleb teadmisest, et kõik ta pingutused on paratamatult piiratud. Ta kirjutab: „Ma suren ja ei saa surra; ma tulvan ja ei saa tulvata oma soovist uuendada püha Kirikut Jumala auks ja kõigi pääsemiseks.“

Siena Katariina nagu Dominicusegi müstitsism on kiriklik müstitsism. See on teenimise müstitsism, mitte psühholoogilise vaimustuse müstitsism. Jumal on muidugi nii Katariinale kui ka Dominicusele alati tähelepanu esmaobjekt, kuid ligimest ega tema vajadusi ei unustata kunagi. Kui kord grupp eremiite keeldus loobumast üksildasest metsaelust isegi siis, kui nende kohalolek Roomas oli hädavajalik, kirjutas Katariina neile kohe valusa sarkasmiga: „Vaimuelu on võetakse tõesti liiga kergelt, kui see koha muutusel kaob. Ilmselt tunnustab Jumal kohti ja Teda leiab ainult metsast ja mitte mujalt hädaajal!“

See Katariina purse ei tähenda, et ta ei oleks hinnanud kontemplatsiooni tarvis tavalist abi ja vajalikku tuge, näiteks üksindust, keskendumist ja vaikust. Vaikust armastas Katariina eriti. Kuid see, mida ta üldse heaks ei kiitnud, oli mõnede Evangeeliumi-jutlustajate argpükslik vaikus. Nad oleksid tema arvates pidanud karjuma valjult ja selgelt tõe ja õigluse pärast. „Karju, nagu sul oleks miljon häält!“ innustas ta. „See on vaikus, mis tapab maailma.“

Kaks sajandit hiljem kuuleme dominikaani jutlustaja Bartolomé de Las Casase koju, Hispaaniasse saadetud kirjast sama tungivat nooti. Oli 1545. aasta. Suure julgusega oli Bartolomé tajunud, et tema kutsumus on saada nende hääleks, kellel ei ole häält. Nähes iga päev ümberringi süütute inimeste kohutavat alandamist ja piina, otsustas ta mitte kauem vaikida. „Ma usun,“ kirjutas ta, „et Jumal tahab, et ma täidaksin taeva ja maa ning kogu maailma uuesti karjete, pisarate ja oietega.“

Las Casas ei rajanud oma väljakutse jõudu paljale emotsioonile. Ikka ja jälle leiame me selle dominikaani jutlustaja oma kirjutistes toetumas sellele, mida ta nimetas „usu intelligentsiks“. Las Casase järgi on parim viis evangeelse tõe uurde jõudmiseks „end tõsimeelselt Jumalale anda ja väga sügavalt kaevata, kuni ilmub nähtavale alusmüür“. Just sellel alandlikul, kuid püsival meditatsioonitasandil ei leidnud Bartolomé mitte tõe Jumala kohta, vaid

Jumala enda, Piibli Jumala, Jeesuse Kristuse Isa, elava Jumala, kellel Bartolomé enda sõnade järgi oli „väga värskelt ja elavalt meeles ka kõige väiksem ja unustatum“.

Selles, et ta sel viisil tahtis ristilöödud Kristusele otsa vaadata vaevatute juures, oli Bartolomé oma isa Dominicuse tõeline poeg. Sest Dominicus oli inimene, kel polnud mitte ainult visiooni Jumalast, vaid kel oli ka sügav sisemine veendumus inimeste vajadustest. Ja need olid tema enda aja mehed ja naised, tema kaasaegsed, kelle vajadusi oli ta tundnud palves nagu haava, neile tahtis ta anda edasi kõik, mida ta oli kontemplatsioonis õppinud.

Püha Dominicuse elu keskmes oli sügav kontemplatiivne Jumala armastus – see oli talle esimene ja viimane. Kuid lugedes väga varajasi ülestähendusi püha Dominicuse palveelust, siis see, mis kohe muljet avaldab, on koht, mille ta annab teistele – vaevatutele ja rõhututele – kontemplatsiooniaktis endas. *Alii* – teised – ei ole lihtsalt Dominicuse armurikka jutlustamise passiivsed vastuvõtjad. Isegi enne tegelikku jutlustamist, mil pühast Dominicusest saab nagu armukanal, asuvad need inimesed – vaevatud ja kurnatud – „tema kaastunde sügavaimas pühamus“. Nad on isegi osa *contemplata*'st *contemplata aliis tradere's* – osa teistele edasi antud kontemplatsiooni viljadest. Iordanus de Saxonia kirjutab:

„Jumal oli [Dominicusele] andnud erilise armu nutta koos patuste ja kannatajate ning rõhututega. Ta kandis nende häda oma kaastunde sügavaimasse pühamusse, ja soe sümpaatia, mida ta nende vastu oma südames tundis, oli üle ujutatud tema silmist voolavate pisaratega.“

Osaliselt tähendab see muidugi seda, et kui Dominicus palvetas, pidas ta meeles kosta nende inimeste eest, keda ta teadis hädas olevat, ja eriti patuste eest. Kuid on veel midagi rohkemat – mingi „eriline arm“, kui kasutada Iordanuse sõnu. Teadmise haava, mis avab Dominicuse vaimu ja südame kontemplatsioonis – mis laseb tal kohutavalt kaitsetult kogeda ligimese valu ja vajadusi –, ei saa seletada lihtsalt mälestustega lugematutest nähtud kannatustest ega tema enda loomuliku kaastundega. Apostellik haav, mille Dominicus saab ning mis laseb tal tegutseda ja jutlustada, on kontemplatiivne haav.

Kokkuvõte

Mulle meenub, et ordu noviitsina küsisin ma kontemplatsiooni kohta ühelt preestrilt, suurepäraselt inimeselt, kelle nimi oli Cahal Hutchinson: „Mis on dominikaani kontemplatsiooni saladus?“ Isa Cahal kõhkles hetkeks. Siis naeratas ta mulle ja ütles: „Vend Paul, ära seda karmeliitidele ega jesuiitidele kunagi ütle, kuid meil pole muud saladust kui Evangeeliumi saladus!“ „Kuid dominiiklasena,“ jätkas ta, „saan ma sulle avaldada kontemplatsiooni kaks suurt seadust.“ Noviitsi entusiasmiga haarasin ma kohe pliiatsi ja paberi järele. Cahal ütles: „Esimene saladus on – palvetada. Ja teine saladus on – hoida sellest kinni!“ Võib-olla, mu vennad, see ongi esimene ja viimane sõna selle teema kohta.